

MUZEUL DE ISTORIE
A ORAȘULUI BUCUREȘTI

PAUL I. CERNOVODEANU

RĂSCOALA SEIMENILOR
ȘI DOROBANȚILOR
DIN BUCUREȘTI
LA 1655

I

726

B

PAUL I. CERNOVODEANU

RĂSCOALA SEIMENILOR
ȘI DOROBANȚILOR
DIN BUCUREȘTI LA 1655

SFATUL POPULAR AL CAPITALEI
MUZEUL DE ISTORIE A ORAȘULUI BUCUREȘTI

Ist. C. 2102

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Una dintre cele mai interesante probleme din istoria vechiului București este fără îndoială aceea a evoluției vieții social-economice și politice a orașului de scaun de la mijlocul veacului al XVII-lea. Este tocmai perioada ascuțirii contradicțiilor de clasă dintre stăpînirea feudală reprezentată prin marea boierime, clerul mănăstiresc și negustorimea avută pe de o parte și masele populare, țărani și meșteșugari oprimați, de cealaltă parte.

Răscoala seimenilor și a dorobanților din oastea domnească pornită la București în februarie 1655 împotriva boierimii asupritoare — extinsă apoi în întreaga țară — reprezintă cea mai însemnată mișcare socială înregistrată docu-

mentar pînă în acea epocă în vechea cetate de scaun de pe malurile Dîmboviței. Ea nu a fost o răzvrătire izolată a corpurilor ostășești animate de interese proprii, ci o adevărată răscoală populară, la care au participat meșteșugarii și tîrgoveții de rînd, precum și masele de țărani exploatați din împrejurimile orașului și restul țării.

Răscoala constituia atunci, mai ales pentru țărănime — „marea masă exploatată a națiunii“¹⁾ — unul din mijloacele cele mai elicace prin care cei asupriți își puteau exprima „opozitia revoluționară împotriva feudalismului“²⁾.

Răscoala seimenilor și a dorobanților din 1655 a fost foarte puțin studiată de vechea noastră istoriografie, care s-a mărginit a pune accentul doar pe urmări-

¹⁾ F. Engels, *Războiul țărănesc german*, în Karl Marx-Friedrich Engels, *Opere*, vol. 7, București, Editura Politică, 1960, p. 366.

²⁾ *Ibidem*, p. 371.

rile ei politice. Atît N. Ionga¹⁾ cît și N. C. Bejenaru²⁾ fac abstracție cu totul, în studiile lor, de situația economică și socială a maselor populare din acea vreme, mulțumindu-se doar cu relatarea desfășurării celor două mișcări de la Tîrgoviște (1653—1654) și București (1655) și cu încadrarea lor în istoria politică generală a epocii. Nici marile sinteze privitoare la trecutul țării noastre ale istoricilor burghezi nu au acordat mai multă atenție studierii acestor însemnate frământări sociale de la mijlocul veacului al XVII-lea în Țara Romînească, tratîndu-le sumar în cîteva pagini lipsite de interpretare critică.³⁾

¹⁾ *Răscoala seimenilor împotriva lui Matei Basarab* în *Analele Academiei Romîne*, seria II-a, tom. XXXIII (1910), M.S.I., p. 187—210.

²⁾ *Răscoala seimenilor (1655) și stabilirea supremației politice a lui Rákóczy asupra Țării Romînești* în *Arhiva*, Iași, XXXI (1924), nr. 3—5 (iulie-oct.), p. 239—242 și XXXII (1925), nr. 2 (mai), p. 99—115.

³⁾ A. D. Xenopol, *Istoria romînilor din Dacia traiană* (ediția a III-a), vol. VII, Buc., 1929,

De aceea, spre a putea înțelege cauzele răscoalei din 1655, care derivă în primul rînd din situația în care se aflau masele populare din țara noastră în acea epocă, trebuie analizat procesul de adîncire a exploatării maselor orășenești și țărănești de către marea boierime, sprijinită de domnie, ce se manifestă cu multă vigoare la mijlocul veacului al XVII-lea.

Îndelungata domnie a lui Matei Basarab (1632—1654) nu trebuie privită unilateral ca o perioadă „pașnică“, îmbelșugată, plină de avînt pentru manifestările culturale și ridicarea de monumente de arhitectură civile și religioase, deoarece ea a contribuit foarte mult la înrăutățirea situației maselor populare, prin sporirea haraciului către turci și creșterea apăsătoare a fiscalității.

Astfel tributul datorat Porții de Țara Romînească, care se cifra înaintea acestei domnii doar la suma de 60.000 de taleri, se ridică în vremea lui Matei Ba-

p. 55—56, 152—158 ; N. Iorga, *Istoria romînilor*, vol. VI, Buc., 1938, p. 204—205, 210—215, etc.

sarab pînă la 130.000 de taleri ¹⁾), în urma cererilor neconținute ale turcilor. Întrucît situația voievodului depindea în primul rînd de graba cu care îndeplinea pretențiile nesățioșilor stăpîni de la Constantinopol și deoarece apărea evident că vechiul sistem fiscal nu mai putea corespunde situației, Matei Basarab, în concordanță cu interesele clasei stăpînitoare, a căutat ieșirea din impas prin introducerea în administrația fiscală a țării a unui nou fel de impunere a dărilor — numit al talerului — suportat în exclusivitate de masele țărănești ²⁾. În acest chip s-a adîncit procesul de pauperizare a țărănilor, mulți dintre ei fiind rumîniți pentru neplata birului, sau din cauza sărăciei extreme, care îi împingea să se vîndă boierilor sau domnului. (Este revelator, în acest sens — printre multe altele --

¹⁾ M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV—XIX* în *Studii și materiale de istorie medie*, II (1957), p. 37.

²⁾ Damaschin Mioc, *Reforma fiscală din vremea domniei lui Matei Basarab* în *Studii*, XII (1959), nr. 2, p. 53—83.

un hrisov din 10 august 1647 prin care Matei Basarab își întărea lui însuși 17 țărani liberi din satul Izbiceni (jud. Romanați), care i se vînduseră rumîni, cu toate părțile lor de moșie, pe 139 ughi. ¹⁾

Totodată boierii, în căutarea a cît mai multe brațe de muncă necesare lucrărilor agricole de pe moșiile lor, încearcă să robească cu silnicie chiar și pe oamenii liberi ce le munceau în dijmă pe ocine și care erau recrutați mai ales din rîndurile foștilor moșneni sărăciți și ieșiți din obște, cu petecul de pămînt vîndut din cauza birului necruțător. Condiționînd strămutarea oamenilor cu învoială de pe moșiile boierești și mănăstirești de efectuarea unui nou recensămînt fiscal (sama dărilor), pînă atunci ei fiind obligați să muncească pămînturile unde se aflau tocmiți, domnia împlinea astfel măcar în parte voia boierilor de a-i trece în rîndurile țaranilor aserviți. În felul a-

¹⁾ Muzeul de istorie a orașului București, nr. inv. 26.863.

cesta deplină legare de glie a rumînilor pe de o parte, și lupta pentru dreptul de strămutare al oamenilor cu învoială pe de alta ¹⁾ explică frămîntările și starea de adîncă nemulțumire a țărănimii care, la ridicarea seimenilor și a dorobanților în 1655, nu a pregetat să se alăture răzvrătiților de îndată.

Pe de altă parte, masele orășenești trebuiau și ele să facă față grelelor obligații fiscale ale țării din timpul domniei lui Matei Basarab, epocă în care constatăm de asemenea o creștere a puterii boierești în orașe, dar mai ales la București.

Este știut faptul că Bucureștii, alături de celelalte orașe ale țării, nu s-a bucurat în veacurile XVI și XVII de o autoadministrare completă, deoarece alături de organele administrative orășenești, județii și pîrgarii, coexistau și reprezentanți ai

¹⁾ P. P. Panaitescu, *Dreptul de strămutare al țăranilor în Țările Române (pînă la mijlocul secolului al XVII-lea)* în *Studii și materiale de istorie medie*, I (1956), p. 109—110.

puterii domnești recrutați din boierime, mai ales vornicii.¹⁾

Dacă pentru o epocă mai veche, anterioară domniei lui Matei Basarab, reprezentanții domniei nu se amestecau în întreaga viață internă a orașului, urmărind mai ales încasarea veniturilor cuvenite domniei și aplicarea hotărîrilor judecătorești, mutarea reședinței domnești pentru o perioadă de timp de către Matei de la București la Tîrgoviște duce la apariția unui dregător cu puteri mult mai întinse — ispravnicul de scaun. Cu toate că sarcinile ispravnicului sau ispravnicilor de scaun, întîlniți la București, începînd din 1642, depășeau cadrele înguste ale administrării orașului, fiind locțiitorii domnului în timpul absenței acestuia din oraș și reprezentanți ai autorității domnești, cu largi atribuții executive în cetatea sa de scaun, totuși prezența lor în oraș începe să contribuie la slăbirea semi-autonomiei orașului și la știrbirea auto-

¹⁾ Lia Lehr, *Organizarea administrativă a orașelor din Țara Românească în anii 1501—1650* în *Studii*, IX (1956), nr. 2—3, p. 58.

rității județului și a pîrgarilor.¹⁾ Deși acest proces nu se adîncește decît în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, cînd prestigiul funcției județului se află în continuă scădere față de puterea crescîndă a domniei și a dregătorilor ei — ajungîndu-se chiar la dispariția instituției în timpul lui Constantin vodă Brîncoveanu²⁾ — totuși chiar din domnia lui Matei Basarab prezența boierilor ca ispravnici de scaun, cu puteri mult mai largi în conducerea treburilor orășenești reprezintă o întărire a autorității lor și o consfințire a privilegiilor boierești de către domnie.

Într-adevăr odată cu prima jumătate a veacului al XVII-lea, concurînd cu marile mănăstiri Radu Vodă, Mihai Vodă, Plumbuita ș.a. care ajunseseră să stăpînească încă mai de mult întinse proprie-

¹⁾ Dan Berindei, *Ispravnicul sau ispravnicii scaunului Bucureștilor* (în mss.)

²⁾ Cel din urmă județ al Bucureștilor, Șerban, este înțilnit pentru ultima oară în funcție la o hotărnicire a locurilor bisericii sf. Gheorghe Vechi din oraș la 10 martie 1699, cf. Arh. St. Buc., mss. 131, f° 106—106 v°.

tăți în oraș, vii, mori și livezi¹⁾), boierimea începe să acapareze masiv la rîndul ei terenuri de case, pivnițe și prăvălii, prin deposedarea indirectă a micilor producători și a altor categorii sociale printre care se numărau curtenii și slujitorii din oastea domnească, fapt ce trebuie reținut pentru înțelegerea evenimentelor din 1655.

Astfel în rîndul boierilor deținători de proprietăți în București se întîlnesc, printre alții, Iani vistierul, care intră în stăpînirea unor locuri de casă lîngă mănăstirea Stelea la 8 mai 1626 și 28 ianuarie 1630, Dumitru șetrarul, ce ia loc de casă în oraș la 26 decembrie 1626, Stamatie postelnicul, care cumpără succesiv la 6 iulie 1630 și în 1631—1632 loc cu două prăvălii și o prăvălioară mai mică și alte două prăvălii cu pivniță în Tîrgul de Sus,

¹⁾ Vezi pentru aceasta mai ales trimiterile din *Documente privind istoria Romîniei. B. Țara Romînească. Veacurile XIII—XVI. Indicele numelor de locuri*, Buc., 1956, la cuvîntul „București“, p. 20 și *Indicele numelor de locuri*, veacul XVII (1601—1625), Buc., 1960, p. 31—32.

Iorgachi vornicul, ce ia o treime de pivniță în oraș la 10 noiembrie 1631, marele clucer Ghiorma Alexeanu, care cumpără și el un loc de casă în București la 1 iulie 1635 și, însfârșit, marele postelnic Constantin Cantacuzino, ce dobândește la 25 ianuarie 1645 o pivniță cu loc de prăvălii în Tîrgul de Sus, la 5 noiembrie 1625 un loc de casă în mahalaua tabacilor și la 25 mai 1654 un alt loc de casă cu curte și grădină în aceeași mahala.¹⁾

Tot astfel și numeroasele danii făcute de domni măresc într-una suprafața proprietăților deținute de marea boierime în București. Așa, de pildă, Alexandru vodă Cuconul (1623—1627) întărește la 29 aprilie 1626 „două răzoare de vie și cu loc“ în oraș marelui vistier Hrizea, la 10 noiembrie 1626 un loc de casă cu vad la Dîmbovița fostului mare logofăt Fiera

¹⁾ Arh. St. Buc., *M-rea Radu Vodă*, XXIII/5; *M-rea Stravropoleos*, XII/3,5; *M-rea Valea*, XII/2; Academia RPR, XLIII/71, XCVI/18; George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, București, 1961, p. 85—86, nr. 5; p. 108, nr. 28 și p. 109, nr. 29.

din` Leurdeni, iar la 5 aprilie 1627 un loc de șapte prăvălii Chiajnei, văduva lui Cernica, fost mare vornic și fiilor ei. La rîndul său Alexandru vodă Iliăș (1616—1618, 1627—1629) dă întărire la 11 martie 1628 marelui logofăt Hrizea și fiilor săi pentru trei locuri de casă în oraș, la 20 iunie 1628 lui Parepa postelnic pentru mai multe locuri de case și prăvălii, la 21 iunie 1628 alte două locuri de case lui Sava mare șetrar, la 2 octombrie 1628 o casă și un loc lui Vasilie mare agă și însfîrșit la 10 mai 1629 un loc de casă pentru Dumitru Dudescu al doilea vistier. Leon vodă Tomșa (1629—1632) întărește la 10 februarie 1630 o vie lîngă casa lui din București și trei roți de moară pe Dîmbovița lui Necula fost mare vistier, iar la 10 martie 1630 un loc de casă și un deal cu vie lui Trufanda fost mare vistier. Însfîrșit Matei Basarab dă mai multe întăriri marilor boieri și anume marelui postelnic Constantin Cantacuzino la 30 noiembrie 1635 pentru un loc de casă lîngă apa Dîmboviții, marelui comis Buzinca la 2 martie

1636 pentru un loc de casă lângă Curte, marelui comis Apostolache la 18 iulie 1642 tot pentru un loc de casă în București, marelui logofăt Radul din Cocorăști la 10 septembrie 1642 și 12 mai 1647 pentru casa sa de lângă mănăstirea Sărindar și, **însfârșit**, vistierului Eustratie la 12 iulie 1645 pentru case cu loc în oraș. ¹⁾

Una din principalele cauze ale acestui masiv proces de acaparare a proprietăților din București, îl constituie, fără îndoială, interesul marilor boieri de a-și cumpăra și ridica prăvălii și crîșme pentru desfacerea produselor agricole și, în special, a vinului de pe întinsele lor moșii și vii. ²⁾

În felul acesta cîteva din marile familii boierești, Cantacuzinii, Dudeștii, Brîn-

¹⁾ Arh. St. Buc., *Mitropolia Ț. Rom.*, CCXCVI/5; *M-rea Radu Vodă*, IV/30, X/10 și XXXIV/16; *M-rea Slobozia lui Enache*, II/11; Acad. RPR, XLII/42, 48; XLIII/10, 76; CXXV/53; CCCXCVII/43; DCXXIII/32, 33; DCCXXXV/63.

²⁾ V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească (sec. XIV—XVII)*, București, 1957, p. 422.

covenii, Doiceștii, Bălăcenii și Cocorăștii ajung să acapareze însemnate proprietăți, împinzind împrejurimile Cușții domnești și mahalalele învecinate cu spațioasele lor locuințe și grădini.¹⁾

Pentru a urmări dezvoltarea economică a Bucureștilor la mijlocul veacului al XVII-lea, este necesară și prezentarea câtorva date oferite de izvoarele interne.

La un moment dat dezvoltarea târgului a ajuns atât de mare, încât a fost împărțit în raport cu curtea domnească în Tîrgul de Jos și cel de Sus.²⁾ Tîrgul de Jos, încheșat din primitivul „bazar“ din veacul al XVI-lea, consta dintr-o aglomerare de așezări ale negustorilor și meșteșugarilor care „se diferențiaseră prin înflorierea comerțului și a meseriilor.“³⁾

¹⁾ Amănunte cu privire la locul și întinderea acestor terenuri la George D. Florescu, *Vechi proprietăți în București în veacurile XVII și XVIII*, Buc., 1934, p. 12—21.

²⁾ Șt. Olteanu, *Meșteșugurile din București în secolele XVI și XVII în Studii*, XII (1959), nr. 5, p. 102.

³⁾ F. Engels, *Războiul țărănesc german*, p. 362.

O bună parte din negustori, datorită câștigurilor realizate din vânzarea mărfurilor, ajung să împrumute pe unii boieri cu sume importante de bani și iau camătă ridicată, care sporită an de an, obligă pe debitori să le vîndă casele, prăvăliile și moșiile zălogite.¹⁾ Printre negustorii bucureșteni, înavuțiți în această epocă, se numără Sima, stăpînind mai multe locuri și prăvălii la 20 iulie 1626, Hristo Muso avînd o pivniță la 12 ianuarie 1639, dar mai ales Pană Pepano, posesor a cîtorva locuri de case și prăvălii în Tîrgul de Sus, lîngă biserica lui Ghiorma banul (biserica Grecilor), la 28 octombrie 1640, 15 mai 1641 și 28 septembrie 1642, pe care i le întărește Matei Basarab la 4 ianuarie 1644, împreună cu alte case, vii și țigani din județul Prahova.²⁾

¹⁾ Ion Ionașcu, Aron Petric și Pompiliu Caraioran, *București. Pagini de istorie*, București, 1961, p. 31.

²⁾ George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București...*, p. 83, nr. 3; p. 95, nr. 14; p. 98, nr. 17; p. 99, nr. 19; p. 101, nr. 21; p. 101—103, nr. 22.

Cît privește pe meșteșugari, dacă unii dintre ei, croitorii și zăbunarii de pildă, se găseau risipiți în amîndouă târgurile, de Sus și de Jos — deși cei mai mulți dintre ei sînt întîlniți în preajma bisericii lui Ghiorma banul (aflăm acolo croitori între anii 1629—1644, iar zăbunari între 1653—1672) ¹⁾ — în schimb acei care prelucrau pieile, adică tabacii (între 1628—1654), cojocarii (între 1629—1653), cismarii (între 1631—1646) ca și calapodarii (înainte de 26 aprilie 1664) de altfel, apar în documentele primei jumătăți a veacului al XVII-lea, mai ales în Tîrgul de Sus sau în preajma lui ²⁾ ; aceiași constatare se poate face și pentru cîțiva dintre meșteșugarii de artă, anume zlătarii (între 1653—1654) și zugravii (la 23 martie 1629) ³⁾.

Meșteșugarii — în afara obligațiilor fiscale obișnuite datorate domniei de către toți orășenii — mai plăteau și o altă

¹⁾ Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 89—90.

²⁾ *Ibidem*, p. 83—88.

³⁾ *Ibidem*, p. 93—95.

serie de dări legate de meșteșugul respectiv. De aceea „mulțimea și greutatea obligațiilor fiscale au creiat în sînul meșteșugarilor o stare de frămîntare manifestată prin opoziția față de strîngerea dărilor“ care se reflectă în documentele vremii prin „nesupunerea și fuga meșteșugarilor de la plata dărilor“, ¹⁾ adîncind și pe această cale contradicțiile dintre clasele dominante și exploatați.

În ceea ce privește organizarea profesională a meșteșugarilor, se știe că în situația specială a țărilor romînești, oprimate de jugul otoman care a frînat dezvoltarea lor economică, procesul de asociere a meșteșugarilor în bresle a înțirziat foarte multă vreme. Pînă la mijlocul veacului al XVII-lea meseriașii bucureșteni erau reuniți doar în mici asociații profesionale avînd în fruntea lor un vâtaf ²⁾ și de abea după 1668 este atestată documentar organizarea lor în bres-

1) *Ibidem*, p. 108—109.

2) Croitorii la 1605, zlătarii la 1634, cojocarii la 1635, bărbierii la 1654, tabacii la 1657, etc. (*ibidem*, p. 109).

le propriu zise.¹⁾ Stratificarea socială a meșteșugarilor bucureșteni (meșteri, calfe, ucenici), consfințește inegalitatea lor în drepturi, meșterii înavuțindu-se prin exploatarea calfelor și a ucenicilor.

Astfel, în documentele vremii, se întâlnesc câțiva meșteșugari îmbogățiți, recrutați mai ales din rîndul cojocarilor (Iane cojocarul cu proprietăți în București și la Tîrgoviște, Ghinea cojocarul, stăpînind un loc de casă lîngă biserica lui Ghiormabanul la 8 aprilie 1638 și o pivniță cu 5 prăvălii pe Ulița Mare la 20 martie 1655, Todora, soția lui Costea cojocarul, posedînd un loc în Tîrgul de Sus la 6 decembrie 1640 iar Costea cojocarul, el însuși, deținînd case cu pivniță în Tîrgoviște și la București în Tîrgul de Sus, etc.)²⁾.

1) Cea mai veche breaslă din București este aceea a bărbierilor, care are ca staroste la 5 octombrie 1668 pe Iane (*Documente privind istoria orașului București*, (editate de Muzeul de istorie a orașului București), Buc., 1960, p. 36—38, nr. 7).

2) Olteanu, *op. cit.*, p. 108; Potra, *op. cit.*, p. 94, nr. 13; p. 98—99, nr. 18; p. 112—113, nr. 33; *Documente privind istoria orașului București* (edit. M.I.B.), p. 30—33, nr. 4.

Din schițarea acestui tablou cu totul general al situației economico-sociale de la mijlocul veacului al XVII-lea se poate constata că „la București se strânge din ce în ce mai mult ghemul unor adânci și multiple contradicții de clasă din întreaga țară“¹⁾ înăsprind conflictele sociale și ascuțind lupta de clasă.

Este drept că opoziția târgoveților (mici meseriași și neguțători de rînd) la acțiunile boierimii, s-a mărginit pînă la mijlocul veacului al XVII-lea mai mult la procese și plîngeri judecate la Divan pentru încălcări de terenuri, nerespectări de hotărnicii, cumpărări forțate²⁾ ș.a. fără a se manifesta printr-o ripostă mai hotă-

¹⁾ Ionașcu, Petric, Caraioan, *București. Pagini de istorie*, p. 33.

²⁾ Diferite documente din prima jumătate a veacului al XVII-lea adeverează pricini pentru hotărnicii, încălcări de terenuri, vii sau ocine învecinale orașului, la 8 iulie 1628, 15 ianuarie 1630, 11 mai 1638, 11 febr., 2 iunie și 8 iulie 1640, 4 și 10 iunie 1643, etc. (Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, CXIX/36; *M-rea Cotroceni*, I/16, 17, 19; *Mitrop. T. Rom.*, XCVIII/13, CCLVII/1; Acad. RPR, DXCVIII/46; CCCC/231, 233.

rîtă, în lipsa unei conștiințe de clasă bine dezvoltată și a unei coeziuni de caracter social.

Totuși izbucnirea puternicei răscoale din 1655 a seimenilor și dorobanților la București, ce s-a întins de altfel în tot restul țării — în vremea lui Constantin vodă Șerban (1654—1658) — împotriva marelui boierim, a clerului și a negustorilor avuți, reprezintă vădit reacția violentă a maselor populare asuprite, deoarece, după cum se va arăta mai jos, acești oșteni erau recrutați din mijlocul celor exploatați, tîrgoveți de rînd, moșneni sărăciți sau rumîni dezrobiți.

Datorită importantelor venituri realizate în vistieria țării prin încasarea vămirilor și a multiplelor dări (pe vite, miere, ceară etc.) urcîndu-se pînă la 350.000 de taleri anual ¹⁾, Matei Basarab și-a putut reorganiza armata, adăugînd la vechile

¹⁾ Raportul rezidentului german de la Constantinopol Johann Rudolph Schmidt către împăratul Ferdinand III din 20 august 1643 (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria romînilor*, vol. IV₁, Buc., 1882, p. 672, nr. DXCVIII).

corpuri ostășești existente, ale curtenilor („roșii“) și slujitorilor (călărași și do-robanți) și cete de lefegii sud-dunăreni (seimeni), sârbi și bulgari.

Din punct de vedere social existau în veacul al XVII-lea deosebiri între diferitele bresle militare (curteni, slujitori și lefegii).

Astfel curtenii — împărțiți în cete și denumiți în Țara Românească „roșii“¹⁾ după uniforma lor — alcătuiau o categorie socială intermediară între pătura inferioară a boierimii și țărănimea liberă, dar cu trăsături mai apropiate față de cea dintâi, deoarece erau proprietari de moșii, rumâni și țigani, iar intrarea lor în oștire era condiționată de avere.²⁾ Noțiunea de „roșii“ s-a extins în veacul al XVII-lea și asupra unor dregători mărunți (armășei, logofeței, păhărnicei, postelnicei, spătărei, stolnicei etc.) care deși

¹⁾ Miron Costin, *Opere*, (ediția P. P. Panaitescu), Buc., 1958, p. 153.

²⁾ Nicolae Stoicescu, *Despre curteni și slujitori în Țara Românească și Moldova în Studii și materiale de istorie medie*, V (1961) (sub tipar).

aveau o situație socială ceva mai ridicată decît a „roșilor“ propriu-ziși, fiind și mai aproape de boierime, nu se diferențiau însă apreciabil de ei, deoarece plăteau ca și „roșii“ darea numită „rușală“ sau birul de „roși aleși“. ¹⁾). Curtenii sau „roșii de țară“ făceau parte din cavaleria oștirii țării, condusă de marele paharnic. ²⁾

În schimb, cea de a doua breaslă militară, slujitorii, alcătuiți din călărași și dorobanți, constituiau un corp auxiliar al domniei recrutat mai ales dintre oamenii de rînd (meșteșugari, țărani liberi lipsiți de pămînt sau cu pămînt puțin). Călărașii — conduși de marele spătar ³⁾ — erau așezați de obicei pe moșii domnești asupra cărora aveau drept de folosință condiționată, avînd și unele scutiri fiscale în schimbul slujbei prestate către

¹⁾ *Ibidem.*

²⁾ Nicolae Bălcescu, *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei pînă acum* în *Opere* (ed. Acad. RPR), vol. I, Buc., 1953, p. 13.

³⁾ *Ibidem.*

Dorobanț și călăraș din sec. XVII
(gravură contemporană transilvăneană).

domnie, ¹⁾ în timp ce dorobanții alcătuind „pedestrimea cea grea a țării“ ²⁾ primeau leafă, slujind la curțile domnești din București sau Tîrgoviște. ³⁾

Dorobanții purtau haine „vinete“ și pe cap chivere, erau înarmați cu puști și tunuri, fiind comandați de marele agă și de marele căpitan de dorobanți; ⁴⁾ printre căpeteniile lor se numărau căpitanii, iuzbașii, vătafii, stegarii și ceaușii ⁵⁾.

Deși în rîndurile curtenilor și ale slujitorilor nu se admiteau decît oameni liberi, totuși în anumite împrejurări grele pentru domnie și în caz de războaie, erau primiți în rîndurile lor — mai ales în acelea ale slujitorilor — și rumîni, adică țărani dependenți ⁶⁾. Această recrutare a rumînilor este întîlnită în documentele

¹⁾ Stoicescu, *op. cit.*; Generalul R. Rosetti, *Istoria artei militare a romînilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, București, 1947, p. 307—308.

²⁾ Bălcescu, *ibidem*.

³⁾ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 13 și 16.

⁵⁾ N. Iorga, *Răscoala seimenilor împotriva lui Matei Basarab*, p. 199.

⁶⁾ Stoicescu, *op. cit.*

veacului al XVII-lea mai ales în vremea domniei lui Matei Basarab¹⁾), iar primirea lor în rîndurile slujitorilor era condiționată de consimțămîntul stăpînilor lor, față de care continuau să-și îndeplinească mai departe obligațiile de șerbi. Dar în multe cazuri rumîni odată intrați în oștire, nu-și mai respectau vechile obligații față de stăpînii lor, fiind adeseori nevoie de intervenția domniei spre a-i readuce la supunere. Pînă în cele din urmă boierii erau nevoiți, de cele mai multe ori, să primească răscumpărarea din partea rumînilor deveniți slujitori, deoarece îndatoririle lor în oștire nu le mai dădeau răgazul să muncească și pentru stăpînii

¹⁾ Numeroase documente menționează printre rumîni aflați în stăpînirea unor boeri și mănăstiri din Țara Romînească, dorobanți, călărași, „roșii” sau chiar lefegii, care se aflau în slujbă sau ieșiseră din rîndurile slujitorilor, redevenind rumîni (Stoicescu, *ibidem*). Printre alții semnalăm un Dumitru „dărăbant” rumîn din Mihăești la 16 ianuarie 1617 (Muzeul de istorie a orașului București, nr. inv. 26.878) și 6 rumîni din Negrași „care sântu la căl(ă)raș(i) șă la roșăi” la 3 iulie 1652 (*Ibidem*, nr. inv. 27.420).

lor, care primeau în schimb unele compensații de la domnie. De aceea rumîinii se înscriau uneori la slujitori și fără voia stăpînilor lor, urmărind astfel să obțină eliberarea din șerbie prin răscumpărarea din solda de ostaș.¹⁾

Semnalarea prezenței rumînilor sau foștilor rumîni în rîndurile corpurilor slujitorești este foarte importantă pentru înțelegerea răscoalei din 1655, în felul acesta explicîndu-se în chipul cel mai firesc dușmănia oștenilor față de marea boierime cît și participarea la răscoală a rumînilor propriu-zisî din împrejurimile Bucureștilor și din restul țării.

În veacul al XVII-lea noțiunea de „slujitori” — adică de acei ce prestau slujbă domniei și statului feudal — s-a extins și asupra lefegiilor,²⁾ care, deși erau mercenari străini (sud-dunăreni, cazaci, nemți etc.) recrutați din sărăcime, fiind organizați în corpuri separate și cu co-

¹⁾ Stoicescu, *op. cit.*

²⁾ *Istoria Țării Romînești 1290—1690. Letopiseșul Cantacuzinesc* (ed. critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu), București, 1960, p. 114.

mandanți proprii, aveau originea și o situație materială asemănătoare călărașilor și dorobanților. Din rîndurile acestor lefegii, seimenii sud-dunăreni se apropiaseră cel mai mult de corpurile slujitorești din țară, după cum arată și cronicile vremii ce amintesc că „cei mai mulți să căsătorise în țară“¹⁾ sau că dorobanții romîni „s-au însoțit cu sîrbii siiménii de ș-au măritat fetele și surorile duple ei“²⁾ subliniind astfel solidaritatea lor de clasă fără deosebire de seminție.

Se știe că seimenii, alcătuiind „o pedestrime inimoasă, bărbată și iute“³⁾ au fost recrutați de Matei Basarab începînd de la 1636, mai ales din rîndurile sîrbilor săraci din Bosnia și Herțegovina, urmînd pilda sultanului Murad al IV-lea, ce-și alcătuisese o asemenea oaste (seymoungs),

¹⁾ *Istoriile domnilor Țării Romînești, cuprinzînd istoria munteană de la început pînă la 1688...* publicate din nou de N. Iorga, București, 1902, p. 132.

²⁾ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 116.

³⁾ Georg Kraus, *Siebenbürgische Chronik 1608—1665* în *Fontes Rerum Austriacarum, Erste Abteilung, Scriptorum*, III Band, Wien, 1862, p. 219—220.

împodobită cu turbane roșii, după corpul de vânătoare al ienicerilor.¹⁾ Seimenii purtau ceapcîn roșu cu mînecele despicate, iar în cap „barete“ cu fundul roșu scos afară într-o parte; pentru uniforma lor se numeau „roșii străini“ spre a-i deosebi de „roșii“ de țară.²⁾ Erau comandați de un mare căpitan și cea mai mare parte din ei ședea în preajma domniei, la curțile din București sau Tîrgoviște, unde erau păstrate pentru ei încăperi anume.³⁾

Alții erau însă așezați pe moșiile boierești și mănăstirești și se ocupau cu agricultura, dar fiind oșteni erau totuși scutiți de dări și de claca datorată stăpînilor locurilor unde munceau. Din acest

¹⁾ N. Iorga *Răscoala Seimenilor...*, p. 199 și *Istoria armatei românești* (ed. II-a), vol. II, Buc., 1930, p. 129. *Letopisețul Cantacuzinesc* precizează chiar că „Matei Vodă foarte-i îngrășase, strîngînd pre toți dintr-alte țări străine, săraci foarte“ (p. 114).

²⁾ N. Bălcescu, *Puterea armată...*, p. 16.

³⁾ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 29—30, 32 (Curtea Veche).

punct de vedere situația lor era foarte asemănătoare cu aceea a călărașilor și a oamenilor cu învoială ce lucrau în dijmă pe moșiile boierești.

Analizînd mai amănunțit situația din București, la mijlocul veacului al XVII-lea se poate constata documentar prezența slujitorilor domnești mai cu seamă în Tîrgul de Sus, unde posedau case și proprietăți, conviețuind laolaltă cu meșteșugarii, din mijlocul cărora erau adesea recrutați. Izvoarele semnaleză în această epocă slujitori sau căpetenii de ale lor ce erau în același timp și meșteșugari: Costea stegarul cismarul în iunie 1626 ¹⁾, Dumitrașco brăgariul stegariul de dorobanți la 10 aprilie 1635 ²⁾, Ignat călăraș tabac și Lazăr dărăban tabac la 21 aprilie 1641 ³⁾, Gheorghe calapodar fustaș, tatăl unui Constantin amintit la 26 aprilie

¹⁾ Arh. St. Buc., mss. 255, fo 16—16 v° ap. Stoicescu, *Despre curteni și slujitori...*

²⁾ Arh. St. Buc., *M-rea sf. Ioan cel mare*, XII/1,7 și 8.

³⁾ Șt. Olleanu, *Meșteșugurile din București...*, p. 109.

1664¹⁾), Dediul iuzbaşa de dărăbanţi ceaprazariul la 25 ianuarie 1683²⁾) ş.a.

O înşirare a câtorva exemple pentru a ilustra aşezarea inasivă a slujitorilor în Tîrgul de Sus nu ni se pare de prisos. Astfel numai în mahalaua tabacilor, întâlnită cu acest nume începînd din 1652, care ştim că se întindea în regiunea dintre mănăstirile Sărindar şi sf. Ioan cel mare, apar numeroşi oşteni, ca de pildă Datco călăraşul ce cumpără aici casă pe la 1628—1629, fiindu-i martori un Stan iuzbaşa şi un Udrea călăraşul³⁾); un Pătraşco ceauş, Neacşu stegar, Bădica călăraş apar iarăşi ca martori la o vînzare în mahalaua tabacilor la 5 noiembrie 1652⁴⁾) şi acelaşi Pătraşco ceauşul la 25 mai 1654 îşi vinde el însuşi casa, moştenită de la tatăl său Vasile ceauşul şi

¹⁾ I. Ionaşcu, *Documente bucureştene privitoare la proprietăţile mănăstirii Colţea*, Buc., 1941, p. 10—11, nr. 5.

²⁾ Arh. St. Buc., *M-rea Căldăruşani*, XX/4.

³⁾ Ibidem, *M-rea sf. Ioan cel mare*, XII/13.

⁴⁾ G. Potra, *Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti...*, p. 108, nr. 28.

așezată lângă a unui Florea ceaușul și a unui Nedelco ceaușul; ca martori apar alți trei călărași, un ceauș, un dorobanți și un aprod.¹⁾

Un Oprea iuzbașa ridicase o biserică de lemn, amintită într-un hrisov de la Matei Basarab în 1652, pe dealul unde se va înălța mai târziu Mitropolia.²⁾ Ctitoria lui Oprea a mai purtat și numele de biserică podgorenilor, pentru că slujea și numeroșilor podgoreni care lucrau la viile ce împânzeau pe atunci dealul viitoare Mitropolii.³⁾

Înșirarea ar putea să mai continue și cu alți căpitani, ceauși, călărași, dorobanți și iuzbașa de fustași, locuind tot în Tîrgul de Sus, lângă biserica lui Ghiorma banul sau pe Ulița Mare, întâlniți în documente între 1629—1654, fie ca vânzători sau cumpărători de case, fie ca

¹⁾ *Ibidem*, p. 109, nr. 29.

²⁾ V. Drăghiceanu, *Palatul lui Constantin Vodă Brîncoveanu din București în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, vol. XIX (1926), fasc. 47 (ian.-mart.), p. 3.

³⁾ D. Caselli, *Biserica Podgorenilor în Gazeta municipală*, V (1936), nr. 234 (26 iulie), p. 1—2.

martori la diferitele tranzacții încheiate între vecinii lor, care erau mai ales cojocari, zlătari, zugravi și lumănărari¹⁾. Sporadic mai întâlnim călărași și dorobanți la 1626 și 1639 în mahalalele Popa Gheorghe și Calicească de la Gorgan²⁾ precum și alți câțiva risipiți prin Tîrgul de Jos³⁾ și satele mărginașe Bucureștilor, la Dudești, Fundeni, Bîrzești, Cotroceni, Lupești și Cîrstienești.⁴⁾

1) Cităm, printre altele, câteva documente din 23 martie 1629, 10 noiembrie 1631, 12 mai 1634, 5 aprilie 1638, 1 august 1643 și 10 iulie 1654 (Arh. St. Buc., *M-rea Căldărușani*, XXI/1; *M-rea Cotroceni*, XXV/7; *M-rea Stavropoleos*, XII/2, 3 și 6; G. Potra, *op. cit.*, p. 111—112, nr. 32).

2) La 15 mai 1626 (Acad. RPR, LXXIV/14) și 1639 (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VI, Iași, 1909, p. 199—203).

3) Printre alte documente, două din 1654 (fără lună și zi) (I. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 330) și 5 iulie (Arh. St. Buc., *Mitrop. T. Rom.*, CCXLIX/1).

4) Astfel la Dudești îi întâlnim la 10 august 1633, la Fundeni în martie 1636, la Bîrzești la 1 aprilie 1636, la Cotroceni la 6 iunie 1636, 5 mai 1638 și 25 februarie 1639, la Lupești la 12 iunie 1650 și 6 octombrie 1650 și la Cîrstienești la 19 aprilie 1653 (Arh. St. Buc., *Episc. Argeș*,

În ceea ce privește prezența celorlalți ostași domnești în București, seimenii, sărăcia izvoarelor nu ne permite deocamdată o localizare a lor în oraș ¹⁾). Menționăm totuși ca o coincidență pentru această vreme, apariția în București a mahalalei numită a Sîrbilor în orașul de Jos, la 28 mai 1639 ²⁾), dar nu sîntem în măsură să precizăm acum dacă mahalaua își datora numele seimenilor sîrbi sau altor emigranți sud-dunăreni așezați aici într-o „slobozie“ (colonie de oameni de peste hotare scutită temporar de dări).

XXXVII/7; *M-rea Cotroceni*, I/13; *M-rea Plumbuita*, III/5; *M-rea Radu Vodă* V/5; mss 725, f° 88—89; Acad. RPR, XLII/74; ms. 255, f° 264 b-265; Muz. de istorie a oraș. Buc., nr. inv. 35.854; G. M. Ionescu, *Istoria Cotrocenilor, Lupeștilor (Sf. Elefterie) și Grozăveștilor*, Buc., 1902, p. 6).

¹⁾ La 12 iunie 1655 avem o știre despre un seimen ce se învoise cu Cîrstea logofătul asupra stăpînirii unui loc de casă în București, fără a se specifica însă în ce mahalala (Arh. St. Buc., *M-rea Radu Vodă*, XXIII/12).

²⁾ Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, *Contribuții la vechea topografie a Bucureștilor. Ostrovul Dîmboviței (sec. XVI—XVII)*, în *Studii*, XII (1959), nr. 6, p. 124.

Dar chiar în această a doua ipoteză este firesc să ne gândim că seimenii vor fi tras să se așeze cu familiile lor printre oamenii cu care se puteau înțelege mai bine.

Rezumînd cele afirmate pînă aci s-a putut constata, din cele expuse mai înainte, că la mijlocul veacului al XVII-lea contradicțiile sociale se adînciseră între clasele dominante și masele exploataate. Contradicția fundamentală rămînea aceea între feudali (boierime, cler) și negustorimea avută, sprijiniți de domnie, pe de o parte și masele țărănești de rumîni ori de țărani liberi rumîniți prin silnicie de exploataatori, pe de altă parte. La aceasta se adaugă contradicția, nu mai puțin importantă, dintre boierimea și negustorimea avută pe de o parte și tîrgoveții de rînd (meșteșugari, negustori mărunți, sărăcimea) din orașe, pe de altă parte, în special din București și Tîrgoviște. Pe deasupra tuturor domina jugul otoman, tot mai greu de suportat de către masele largi populare jefuite de lăcomia nesățioșilor cotropitori¹⁾. Slujitorii

¹⁾ Ionașcu, Petric, Caraioan, *op. cit.* p. 33.

domnești, călărașii și dorobanții, recrutați din mijlocul meșteșugarilor, moșnenilor sărăciți și rumînilor — ca și seimenii înrudiți cu aceștia, așezați pe la sate și muncind pămîntul în dijmă —, izbutiseră, datorită calității lor de oșteni, să se ridice pe o treaptă socială superioară aceleia din care proveneau, unii dintre ei ajungînd să devie chiar mici proprietari de pămînt. Această situație nu putea conveni boierimei în primul rînd pentru că intrarea rumînilor în rîndurile slujitorilor însemna o cale de emancipare a acestora prin răscumpărare și deci o împușinare a mîinii de lucru, iar în al doilea rînd fiindcă prezența unei oștiri puternice în slujba domniei îi micșora puterea silind-o la supunere față de puterea centrală. Nu au lipsit nici unele îndemnuri din partea voievodului Transilvaniei Gheorghe II Rakoczy care nu vedea cu ochi buni întărirea vecinului său de la sud de Carpați. De aceia încă de la sfîrșitul domniei lui Matei Basarab, boierimea a încercat să readucă pe seimenii împămînteniți în Țara Romînească și alte

cete de slujitori — recrutați în mare parte dintre rumîni — la starea inițială de țărani dependenți ¹⁾ iar pe aceia care proveneau din mijlocul oamenilor liberi să-i transforme la rîndul lor în clăcași, retrăgîndu-li-se privilegiile, adică scutirea de dări și de clacă datorată pe moșiile unde se aflau cu tocmeală. Această intenție a boierimii reiese clar din izvoarele contemporane. Astfel o cronică anonimă săsească privitoare la evenimentele din 1655 precizează că „războinicii sîrbi“, adică seimenii, veniseră cu familiile lor în Țara Romînească servind cu plată pe domn ca oameni liberi, apoi așezîndu-se pe moșiile feudalilor au ajuns cu vremea „întocmai ca ceilalți romîni, supuși și iobăgi“ (wie die anderen Wallachen ihrer vielle, zu Unterthanen und Leibegenen) iar cînd domnia, la îndemnurile boierimii, încearcă să legifereze această stare de fapt prin transformarea lor în țărani

¹⁾ Un document din 5 aprilie 1676 menționează printre rumîni din Intorsura și pe Laza „seiman“ (Arh. St. Buc., mss. 721, f° 842, ap. N. Stoicescu, *Despre curteni și slujitori...*).

dependenți cerîndu-le „strașnică supunere“ (starker Frondienst) și „un bir ridicat“ (ein grosser Zinse), ei se răzvrătesc.¹⁾ La fel cronicarul Georg Kraus, bine informat asupra împrejurărilor răscoalei din 1655 în timpul domniei lui Constantin Șerban, relatează că la sfatul voievodului Rakoczy și al boierilor, domnul a făcut birnici pe seimeni și pe „roșii“ și a voit să le desființeze privilegiile (auss angebung dess Fürsten Rakoczi vndt etliger Boeren der Konstantin W. etlige Czimenern vndt Russen Zinssbahr machen, vndt ihre Freiheiten benehmen wollen).²⁾

Atitudinea „roșilor“ (adică a curtenilor cu situație socială ceva mai ridicată, apropiată micii boierimi) față de răscoala din 1655 a fost diferită. O parte din ei — așa cum precizează Kraus și alte

¹⁾ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria romînilor*, vol. IV, București, 1902, p. 126, nr. III.

²⁾ G. Kraus, *Siebenbürgische Chronik...*, p. 230.

izvoare interne ¹⁾ — s-au alăturat răsculaților participînd la acțiunile lor împotriva boierimei asupritoare, în timp ce o altă parte, recrutată mai ales din căpeteniile lor și pătura mai sus-pusă a păhărniceilor, spătăreilor ș.a. au stat de partea domnului și a boierilor. Această afirmație se sprijină nu numai pe faptul că în măcelul deslănțuit de răsculați la București au căzut și capetele a cîtorva căpitani (Gîdea, Băncilă, Ivan și Iancul din Călinești) ²⁾ dar și prin acel al participării unora dintre „roșii” la solia mitropolitului Ignatie și a boierilor pe lîngă voievodul Transilvaniei în mai 1655, cerîndu-i să intervie cu oștirile sale în țară spre a curma răzvrătirea ³⁾. Însfîrșit după cum vom vedea mai departe, chiar în timpul bătăliei de la Șoplea împotriva armatelor invadatoare străine, unii din-

¹⁾ Plîngerea fiilor lui Ghiorma banul la 30 mai 1656 de furtul unor oi în timpul răscoalei la București de către „roșii” din mahalaua Broșteni (Acad. RPR, CXL/112).

²⁾ *Letopisețul Cantacuzinesc...*, p. 122.

³⁾ Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 33—36, nr. XLII.

tre căpitani au trădat pe răzvrătiți, trecînd cu cetele lor în tabăra dușmană ¹⁾).

În împrejurările social-economice amintite — de creștere a exploatării maselor populare de către boierimea nesățioasă, prin acapararea forțată a noi brațe de muncă pe întinsele ei moșii, precum și prin achiziționarea din ce în ce mai masivă a numeroase proprietăți rentabile (prăvălii, pivnițe, crîșme etc.) în orașele de scaun ale țării în dauna tîrgoveților de rînd — se produce prima răzvrătire a corpurilor slujitorești la curtea din Tîrgoviște în ultimele luni de domnie a lui Matei Basarab.

Ridicarea seimenilor, a dorobanților și a altor slujitori împotriva bătrînului voievod în vara anului 1653, a fost provocată de neplata lefurilor și de intrigile boierimii care uneltind pentru desființarea privilegiilor lor, a îndemnat pe domn să-i pue la bir și să asmuță împotriva

¹⁾ *Istoriile domniilor Țării Românești...*, p. 135.

lor pe „roșii“ după cum arată Kraus în cronica sa¹⁾).

De răzvrătire nu trebuie să fi fost străin nici fostul mare spătar mazilit Constantin Șerban — viitorul domn — care fusese înlocuit în această dregătorie de către Matei Basarab în favoarea nepotului său de soră Diicul din Buicești.²⁾

Răzvrătirea a constituit însă o mișcare de proporții mai reduse și cu un caracter mai local, mărginită doar la câteva turburări în oraș și uciderea în mijlocul bucuriei populare a unor boieri vrăjmași (Ghinea' Olarul mare vistier, Radu Vărzaru mare armaș ș.a.), care uneltiseră pe lângă domn; acești boieri erau de altfel renumiți prin fără de legile cu care-și adunaseră avuții considerabile.³⁾ Matei Basarab — împotriva căruia slujitorii se răzvrătiseră din nou la începutul anului 1654 — trebui să le satisfacă cererile și

1) Kraus, *Siebenbürgische Chronik...*, p. 219 și 223—224.

2) Iorga, *Răscoala seimenilor...*, p. 205—207.

3) *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 153—154; Iorga, *op. cit.*, p. 208—209.

în primul rînd să le plătească lefile reclamate. „Letopisețul Cantacuzinesc“ povestește cu obidă că răzvrătiții „nu să mai așăzară, ci ca niște lupi flămînzi și ziua și noaptea zbiera și umbla pe la casele boierilor... de-i pedepsea... Nimenilea nu le putea sta împotrivă“¹⁾). Matei Basarab se sfătui atunci în taină cu boierii ca să piarză pe răzvrățiți aducînd în țară „30.000 de tătari și pre craiu cu ungurii, să-i lovească fără veste de toate părțile și să se puie supt sabie... să piară ca niște tîlhari“²⁾).

Bătrînul voievod n-a mai putut aduce însă la îndeplinire această hotărîre primejdioasă, deoarece a murit curînd la Tîrgoviște în ziua de 9 aprilie 1654.

Venirea la tron a lui Constantin vodă Șerban s-a datorat în bună măsură sprijinului acordat de corpurile ostășești, care au îndepărtat pe alesul boierilor, marele spătar Diicul din Buicești, nepotul răposatului domn. Dîndu-și seama de starea

1) *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 116.

2) *Ibidem*, p. 117.

de sărăcie accentuată și de nemulțumirea crescîndă a maselor populare din pricina abuzurilor nenumărate și a fiscalității excesive din vremea domniei precedente, noul domn încercă să aducă unele ușurări țării, spre a potoli spiritul de revoltă a celor exploatați. Astfel el „au plătit pre slujitori cu un haraci deplin. Și au iertat țara de bir 3 luni. Și au iertat doro-banților și călărașilor dijma și oeritul... Lefi încă le da din dăstul.“¹⁾ Pe plan extern Constantin Șerban nu a schimbat nimic din politica supusă față de turci a predecesorului său, grăbindu-se să primească steag de domnie de la Poartă, pentru care plăti chiar un milion de lei²⁾ și străduindu-se să capete protecția lui Siavuș pașa de Silistra; față de Rakoczy însă, Constantin Șerban — cu tot jurămîntul său de „vecinătățească prietenie“³⁾ — a adoptat o atitudine rezervată, din teama de a nu supăra pe turci.

¹⁾ *Ibidem*, p. 119.

²⁾ D. Mioc, *Reforma fiscală din vremea lui Matei Basarab...*, p. 73.

³⁾ N. Iorga, *Studii și documente...* IV, p. 33, nr. XLI.

În felul acesta se pot înțelege anumite uneltiri urzite de Rakoczy împreună cu unii din boierii noului domn, partizani ai săi, fie pentru a și-l atrage pe Constantin Șerban de partea lui, potrivit intereselor sale politice, fie pentru a-l înlocui cu un domnitor mai supus, în persoana marelui spătar Diicul din Buicești sau a fiului său, refugiat de altfel mai târziu la curtea princiară din Alba Iulia.¹⁾

Unind interesele lui Rakoczy cu acelea ale propriei lor clase, acești boieri au hotărât să pună capăt amenințării ce o reprezenta pentru ei corpurile slujitorești, dovedită cu ocazia răzvrătirilor de la Tîrgoviște, împingînd pe domn să le desființeze privilegiile și să-i transforme în felul acesta în șerbi. Spre a izbîndi mai lesne, boierii s-au gîndit să dezbine cetele slujitorești și astfel au îndemnat pe Constantin Șerban să îndepărteze în primul rînd corpurile seimenilor sîrbi, păstrînd doar pe dorobanții localnici, care

¹⁾ N. C. Bejenaru, *Răscoala seimenilor (1655)*... în *Arhiva*, Iași, 1925, p. 99.

urmau — bine înțeles — să fie aduși mai târziu la supunere. Această acțiune era menită totodată să îngrădească puterea domnului, rămas cu slujitori puțini, spre a-l face mai ascultător față de dînșii și de Rakoczy.

La rîndul său Constantin Șerban, temîndu-se de puterea prea mare a ostașilor lefegii sîrbi — dovedită și cu prilejul unei alte răzvrătiri a corpurilor slujitoarești din Moldova, la curtea din Iași, împotriva lui Gheorghe vodă Ștefan — ¹⁾ și neînțelegînd bine intențiile răuvoitoare ale boierilor a hotărît să îndepărteze pe seimeni, trimițîndu-i înapoi peste Dunăre sau lăsîndu-i ca șerbi pe moșiile feudailor, oprind doar pe dorobași, pe care a încercat să-i amăgească cu cedarea lefilor tovarășilor lor de arme. „Letopisețul Cantacuzinesc“ povestește că „au chemat Constandin Vodă pre toți căpitanii de dorobași și iuzbașii și ceașii vătăși și cetașii, de s-au sfătuit cu dînșii zicîndu-le: ...Să scoatem din mijlocul nostru

¹⁾ Miron Costin, *Opere*, p. 169—170.

pre seiménii sîrbi, că nu iaste țării de nici un folos. Răposatul Matei Vodă i-au strîns pentru vrăjmașul Vasilie Vodă (adică Vasile Lupu). Iar eu acum... n-am nici un vrăjmaș și m-am împăcat cu toate țările, ca să putem face bine și țăranilor“ relatează domnul cu ipocrizie „că sînt săraci și împresurați de bir și de năpăști. Și mai bine voi da acéle lefi siimenești voao și feciorilor voștri“¹⁾. La fel și cronica lui Radu Popescu amintește că domnul „s-au sfătuit, cu meșteșug să scoată pre seimeni den țară fiind sârbi... puind pricină că să face multă chieltuială țării cu lefile lor...“ și „că nu trebuie să se sărăciască țara cu atâtea lefi în deșărt“...²⁾

Se știe însă prea bine că între ostașii străini, seimenii împămîntenii în țară și dorobanții recrutați din mijlocul oamenilor de rînd, domnea o bună înțelegere și se stabiliseră chiar strînse legături de familie, așa încît atunci cînd domnul a voit să-i despartă, ei au înțeles unelti-

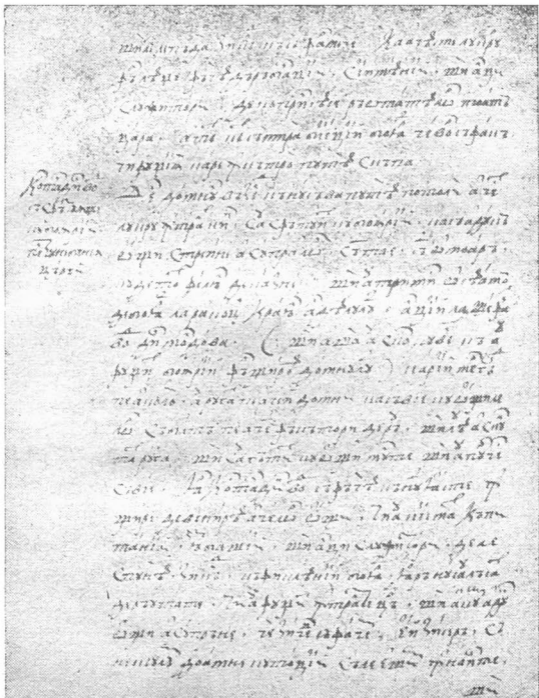
1) *Letopisețul Cantacuzinesc...*, p. 120.

2) *Istoriile domnilor Țării Romînești...*, p. 132.

rile boierești și dornici de a se răzbuina pentru umilințele și exploatarea îndurată — dar mai ales pentru aceea care li se pregătea dacă decădeau în rîndurile țărănilor șerbi — s-au înfrățit și s-au ridicat în comun, la București, împotriva stăpînirii asupritoare.

Prefăcîndu-se că acceptă învoiala cu domnul și primind daruri bogate de la acesta, dorobanții — povestește cronică lui Radu Popescu — „împreunîndu-se cu cuscii, ginerii, cumetrii lor seiménii...” și destăinuindu-le cele urzite cu Constantin vodă Șerban, „au întors sfatul într-alt chip și numai decît, a doua zi, s-au sculat cu toții, dorobanții, seimenii, asupra boierilor, să-i ucigă, vinuindu-i că ei sînt pricina de îndiamnă pre domn să scoată seiménii den țară“¹⁾). Aceiași precizare o dă și „Letopisețul Cantacuzinesc“ : „Iar cînd au fost a doao zi, sîmbătă, februar 17 deni [zile] 7163 [1655], fiind acest neam dorobăntesc încuscrați cu siiménii... fără de nici o chibzuială, de dimineață,

¹⁾ *Ibidem*, p. 132—133.

Filă din manuscrisul cronicii „Istoriile domnilor
Țării Românești“ privitoare la răscoala seimenilor
din București.

împreună cu siiménii, să sculară turburați și fără veste începură a sudui pre domnu-său, Costandin Vodă. Și fără nici o milostivire abătură în... boiari, de-i ucidă ca pe niște dobitoace, prepuindu-le că sînt hieléni și ei au sfătuit pre Costandin Vodă să scoată pre siiméni.“¹⁾

Cronicele vremii ne relatează că răzvrățiții — al căror număr, după unele izvoare, se ridică chiar la 22.000²⁾ — atacară în București pe boierii și pe negustorii avuți, pedepsindu-i și jefuindu-le casele și prăvăliile: „Deci, încruntându-să în sânge, să făcură ca nește căini turbați: căuta pre cine vor mușca; și începură casele boiarilor a le jăfui și, nu numai ale boiarilor, ci și ale altora...“³⁾ sau „au dat jaf caselor boerești și negustori-

¹⁾ *Letopiseșul Cantacuzinesc...*, p. 121.

²⁾ După aprecierea teologului Isaac Basire de Préaumont, într-un elogiu adresat lui Rakoczy din Alba Iulia la 26 iulie 1655 preamărindu-i victoria asupra răzvrățiților din Țara Românească (N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 269, nr. CI). Aceiași cifră o dă și cronica anonimă săsească referitoare la evenimentele din 1655 (*ibidem*, p. 126, nr. III).

³⁾ *Istoriile domnilor Țării Românești...*, p. 133.

lor și tuturor cîți știa ei că să biruesc și au bucate".¹⁾

Nu cunoaștem așezările tuturor boierilor uciși și prădați la București²⁾, dar mărginindu-ne numai la ceea ce se poate constata documentar, rezultă că în majoritatea lor aceste așezări se aflau în Tîrgul de Sus sau în apropierea lui, locuri unde am întîlnit atestată pe baza izvoarelor indicate anterior, prezența ostașilor conlocuind cu diferiții meșteșugari.

Într-adevăr răsculații au atacat casele marelui vornic Preda din Brîncoveni, de la poalele dealului viitoarei Mitropolii,³⁾ ucigîndu-i fiul, pe Papa postelnicul, apoi pe acelea ale slugerului Udrea Doicescu din mahalaua Colții de mai tîrziu⁴⁾, cti-

1) *Letopisețul Cantacuzinesc...*, p. 123.

2) Numele celor mai de seamă boieri uciși de seimeni în *Istoriile domnilor Țării Romînești*, p. 133; *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 121—122; Kraus, *Siebenbürgische Chronik*, p. 231, etc.

3) Acad. RPR, LVIII/66, document din 8 iunie 1668: V. Drăghiceanu, *Palatul lui Constantin vodă Brîncoveanu din București*, p. 3.

4) *Documente privind istoria orașului București* (edit. M.I.B.), p. 33—34, nr. 5, document din 10 ianuarie 1658.

torul bisericii omonime, pe ale marelui vistier Drăghici Grecianu, al cărui fiu Papa comisul locuia în marginea proprietății mănăstirii sf. Ioan ¹⁾), deci în mahalaua tabacilor, ale vistierului Gheorghe Caridi, întâlnit ca vecin de casă a lui Ion fustașul ²⁾), ale lui Ghiorma banul, din vecinătatea ctitoriei omonime ³⁾ și înșfârșit ale marelui logofăt Stroe Leurdeanu ⁴⁾,

¹⁾ Arh. St. Buc., *M-rea sf. Ioan cel mare*, XII/4, document din 15 februarie 1668.

²⁾ Ibidem, *M-rea Slobozia lui Enache*, II/11, doc. din 18 iulie 1642. Vistierul Gheorghe Caridi mai stăpînea și numeroase mori la Popești, pe Dîmbovița, în apropierea Bucureștilor, care înecînd viile și livezile lui Dumitru Dudescu, fost mare vornic, provoacă plîngerii ale acestuia la Divan (vezi documente din 26 martie, 31 martie și 1 mai 1644 la Acad. RPR, XLIII/58—61).

³⁾ La 1 iulie 1635 Ghiorma, pe atunci clucer, cumpăra de la Paraschiva fiul lui Ianache cizmar, pe 1000 de bani, loc de casă între Manea Grosul și Iane Buzatul (Acad. RPR, XCVI/18).

⁴⁾ Pentru casele lui Stroe moștenite de la tatăl său Fiera logofătul, vezi doc. din 10 noiembrie 1626, 15 februarie, 2 iulie și 27 noiembrie 1677 (Acad. RPR, CXXV/53 și Arh. St. Buc., *M-rea sf. Ioan cel mare*, XII/7, 9, 10).

învecinate mănăstirii sf. Ioan, din nou în mahalaua tabacilor.

Privitor la atacurile dezlănțuite de răzvrățiți împotriva caselor marilor feudali din București, găsim amănunte deosebit de interesante în documentele contemporane. Astfel în scrisoarea adresată din Cluj la 12 martie 1655 de voievodul Gheorghe II Rakoczy mamei sale Susana Lorántffy cu privire la evenimentele din Țara Românească, aflăm că marele vornic Preda din Brîncoveni „și-a răscum-părat viața cu mulți bani, i-au omorât fiul [adică pe Papa postelnicul], i-a ră-mas un nepoțel de la fiu [viitorul domn Constantin Brîncoveanu], în locul aces-tuia slugile au dat un copilaș de țigan, așa i-au scăpat viața.“¹⁾ Mai târziu pe locul unde a fost ucis fiul său, Preda vornicul a ridicat spre pomenire o cruce de lemn, înlocuită la 20 iulie 1713 cu alta de piatră pusă de beizadeaua Constantin, fiul lui Constantin vodă Brîn-

¹⁾ A Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. X, Buc., 1938, p. 287, nr. 188.

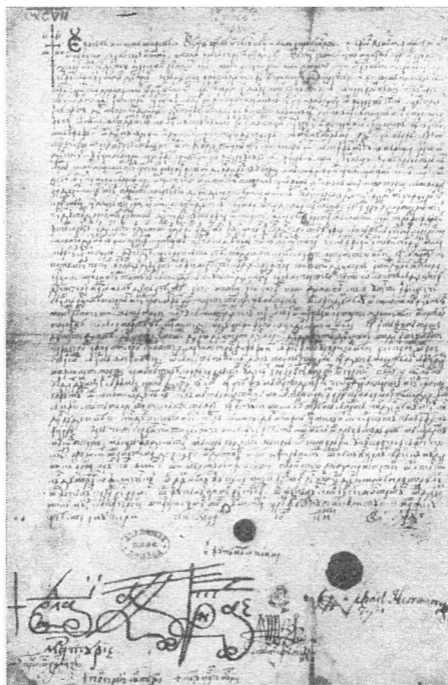
Crucea pusă sub Constantin vodă Brîncoveanu
pe locul unde a fost ucis tatăl său postelnicul
Papa din Brîncoveni de către seimenii răsculați
la 1655.

coveanu.¹⁾ Crucea așezată „în zidul curții“²⁾ caselor brîncovenești a dăinuit și după dărîmarea acestor vechi clădiri la sfîrșitul secolului trecut, păstrîndu-se pînă astăzi la poalele aleii Marei Adunări Naționale, ca singură mărturie a însemnatei răscoale de acum 300 de ani în București.

Diata (testamentul) din 28 iunie 1655 a unei boieroaice refugiate la Brașov din pricina răscoalei, Ilina logofeteasa, soția lui Stroe Leurdeanu, ne procură și ea cîteva date privitoare la jefuirea caselor sale din București: „întămplându-ni-se fug[ă] și pribegie aici în Țara Ungurească, în cetatea Brașovului, pentru zavistiia do-robanilor și a seiménilor, carii se-au rădicat asupra a tot neamul boerescu cu mare vrăjmășie, pentru care mulți dăni boiari au și perit... am scăpat aici în cetatea Brașovului, denpreună cu boiariul meu, Stroe logofătul și cu coconii dum-

1) N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, vol. I, Buc., 1905, p. 245, nr. 16.

2) V. A. Urechia, *Istoria romînilor*, vol. X A, Buc., 1900, p. 837 (doc. din 19 mai 1814).

Diată Elinei logofeteasă din 28 iunie 1655, refu-
giată la Brașov din pricina răscoalei seimenilor.

nelui, numai cu trupurile, iar alt, mult-puțin, ce am avut eu și boiariul meu Stroe logofăt, ne-au luat tot și ne-au jăfuit și den București și de pre la casele noastre de la țară: nimic nu ne-au rămas...“¹⁾ La fel întăresc această afirmație și surorile Ilinii, jupînesele Calea și Stana, într-un zăpis din 15 decembrie 1655 în care spun că „dorobanții și seiménii când s-au sculat asupra boiarilor țării, atuncea au luat și au jăfuit tot ce au avut sora noastră... sate, țigani, haine, scule, dobitoc și alte dechise dă casă...“²⁾

Boierii din București și unii chiar din restul țării, înspăimîntați de măcelul și jafurile la care se dedaseră răzvrătiții, răfuindu-se crunt cu exploatatorii, „au fugit care încătro au putut: unii preste Dunăre, alții au trecut muntele, alții au trecut în Moldova,“³⁾ căutînd acolo, potrivit obiceiului lor de totdeauna, să ueltească și astfel să provoace o inter-

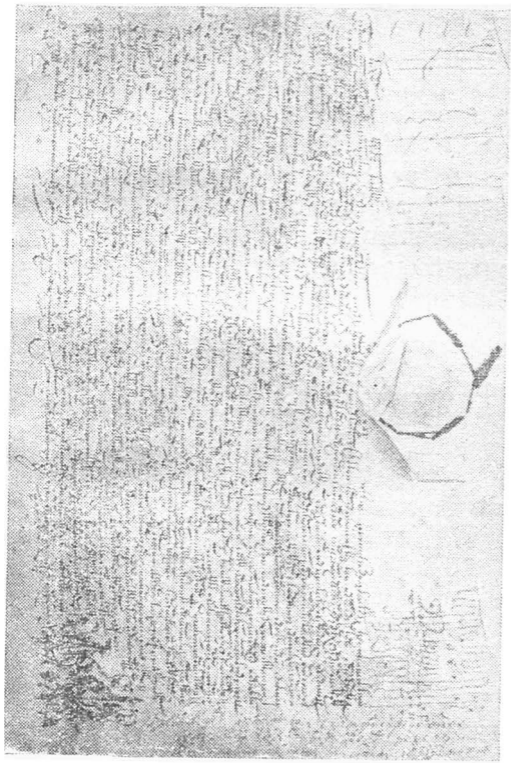
¹⁾ N. Iorga, *Studii și documente...*, vol. V, București, 1903, p. 549, nr. 10.

²⁾ Academia RPR, CXC VII/185.

³⁾ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 122.

venție militară străină în țară pentru a înăbuși răscoala. Dar furia nimicitoare a oștenilor răsculați nu s-a abătut numai asupra boierilor asupritori ci și asupra clerului mănăstiresc, exploatator la fel de nemilos. Egumenii erau și ei tot așa de interesați ca și marea boierime în șerbierea slujitorilor pentru a-i robi apoi pe ocinile mănăstirești. De aceea seimenii și dorobanții, potrivit „Letopisețului Cantacuzinesc“... „au jefuit sfintele biserică și pristoalele. Și lua potirele... Și sfintele moaște le călca cu picioarele și zicea că sînt farmece. Tot ce au aflat în biserică au luat. Numai pietrele goale au lăsat. Sfintele veșminte făcutu-le-au muerilor și fêtelor chinteșă. Și vindea cărțile bisericii la tîrg...“¹⁾ Un hrisov de întărire de la Constantin vodă Șerban din 11 august 1656 pentru mănăstirea Tîrnovul (sf. Apostoli) din oraș ne completează aceste relatări din cronică, arătînd că „s-au sculat dorobanții și săimenii și călărașii acolo la București și asupra dom-

¹⁾ *Ibidem*, p. 122—123.

Hrisovul lui Constantin vodă Șerban din 11 august 1656 prin care întărește proprietățile m-rii sf. Apostoli din București, jefuită de seimenii răsculați.

niei mele și asupra boierilor domniei mele de au călcat curtea domnească și au prădat mănăstirile și toate bisericile câte au fostu în orașu București... de au luat tot ce au aflat întru dînsele“ atacînd cu acest prilej „și pe această sfîntă mănăstire Tîrnovul și au luat cărțile și zapisele câte au avut pentru moșiile mănăstirii“... ¹⁾).

Domnul, aproape prizonier al răsculațiilor la curtea domnească, asista neputincios la deslănțuirea aprigă a mișcării și la pedepsirea feudalilor exploatare ce își primeau acum răsplata. „Letopisețul Cantacuzinesc“ povestește că răzvrățiții „batjocorîră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul și-i da cu lémne la ochi și-l purta val, cum era mai rău. Nu avea putere din domnia lui cît ar fi o cirtă. Numai ce căuta cu ochii ca un dobitoc și la unii și la alții. Ei singuri intra în cămară de-și lua lefi. Cînd venea niscare soli de undeva, ei să punea în poartă de-i oprea, și de frica lor, întăi își da

¹⁾ Arh. St. Buc., *M-rea Sf. Apostoli*, I/1.

solii la dînșii. Și alte batjocuri făcea domnu-său.“¹⁾

Însuși medicul italian de la curtea lui Constantin vodă Șerban, Giovanni Massillini din Pesaro, nu scăpă cu viața decît fugind din țară, fiind prădat de răsculați și pierzîndu-și toate bunurile în mîinile lor.²⁾

Trebuie subliniat încă odată faptul că această răscoală ostășească izbucnită la București a avut neîndoios o bază socială mult mai largă, masele orășenești și țărani din împrejurimi cît și din restul țării — din rîndurile cărora proveneau acești slujitori — asociindu-se în mod spontan la lupta hotărîtă împotriva exploatatorilor, afirmație categoric dovedită de cronicarul Kraus care atestă „că cea mai mare parte a țării s-a alipit semenilor“;³⁾ numai în felul acesta poate

¹⁾ *Ibidem*, p. 122.

²⁾ Relatarea episcopului catolic Petru Bogdan Baksič din 7 iunie 1655 în Fr. E. Fermendšiu, *Acta Bulgariae ecclesiastica...* în *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. XVIII, Zagreb, 1887, p. 248.

³⁾ G. Kraus, *Siebenbürgische Chronik...*, p. 235.

fi înțeleasă amploarea acțiunilor răzvrătiților cît și caracterul de masă a revoltei, ce a cuprins cu repeziciune întreaga țară.

Diferiții meșteșugari din București, tabaci, cojocari, cizmari, croitori — ca să nu mai vorbim de săbieri și armurierii zelari ¹⁾ — trăind în mijlocul oștenilor, întîlniți în număr mare în mahalalele lor din Tîrgul de Sus și suferind deopotrivă de pe urma exploatării boierești, nu puteau lipsi din rîndurile răsculaților. O dovadă a acestei afirmații o constituie de altfel — printre altele — și zapisul lui Gheorghe iuzbașa de dărăbani, Stoian ceașul și Gavril vătăful de tabaci, din 10 aprilie 1657. Aceștia făcuți răspunzători *laolaltă* de jefuirea în timpul răscoalei a logofătului Preda din Bucșani de către un vecin al lor, Andronie dărăbanul, pierit în lupte, sînt siliți să vîndă, cu 6 ughi și jumătate, partea lui Andronie de moșie din Nencești, pe apa Răstoacii (jud. Ilfov) lui Mihalcea comisul,

¹⁾ Șt. Olteanu, *Meșteșugurile din București...*, p. 76—77.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or record. The text is written in a dark ink on aged, slightly stained paper. The script is dense and fills most of the page, with some lines appearing to be underlined or separated by horizontal lines. The handwriting is characteristic of the 17th century, possibly from the region of Moldavia or Wallachia. The document appears to be a record or a list of items, possibly related to the caption's mention of a tax or payment record.

Zapisul lui Gheorghe Iuzbaşa de Dorobanţi din
10 aprilie 1657 privind despăgubirile datorate lo-
gofătului Preda din Bucşani pentru pagubele pri-
cnuite acestuia de răscoala seimenilor.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

iar cu banii luați să-l despăgubească pe Preda.¹⁾

Dar în afara oștenilor și orășenilor au mai luat parte la răscoală și rumîinii din jurul Bucureștilor, cît și acei din restul țării,²⁾ mulți dintre ei fiind probabil slujitori decăzuți din drepturi, care își găsiseră astfel prilejul să se răfuiască cu exploatații.

În acest sens sînt grăitoare, pe lîngă altele, documentele pe care le vom înfățișa mai jos, de unde reiese în mod evident solidaritatea dintre rumîni și slujitorii răsculați. Astfel, într-un document din 24 decembrie 1654 — precedînd chiar răscoala — se arată că un Lepădat cel orbu, căpitanul de la Imoasa, în Oltenia, a ajutat pe unii romîni din Corcova să se dezrobească din jugul rumîniei, fără voia stăpînului lor, Necula clucer din Glo-

¹⁾ Muzeul de istorie a orașului București, nr. inv. 28.327.

²⁾ Ca de pildă rumîinii din Dobriceni și Bărbătești (jud. Vîlcea) răzvrățiți împotriva mănăstirii Arnola, cf. doc. din 8 aprilie 1655 la N. Iorga, *Studii și documente...*, IV, p. CCLXIII—CCLXIV.

gova.¹⁾ Intr-alt hrisov din 1655 prin care Constantin vodă Șerban întărea lui Radu logofăt ocina din Piscuri (jud. Ilfov), se arată că un rumîn din Dudești, Gavrea, „s-a seulat.. cînd s-au sculat slujitorii țării de au tăiat boiarii și au jehuit toate casele boiarilor și au jehuit și casa boiarinului domniei mele... și [Gavrea] au luat și toate cărțile și zapisele Radului [logofăt]... și au fugit în alte țări ca un om rău și hiclean“.²⁾ La fel rumînii din Drăgești pe Argeș (jud. Dîmbovița) se jeluiesc, în zadar, la Divan, în fața lui Constantin vodă Șerban, la 1 februarie 1656, împotriva jupînesei Stana a lui Mirică paharnicul din Boteni și a fratelui ei Radul logofăt Dudescul, cerînd judecirea întrucît „pre vrême ce s-au sculat sluj(i)torii țării pre boiari de i-au tăiat și le-au jăhuit casele și mănăstirile și bisericil(e) și toată țara, atunce au jăhuit și casa jupănesii Stancăi și i-au luoat cărțile și zapisel(e) și au fost luat

¹⁾ *Ibidem*, V, p. 443, nr. 18.

²⁾ Acad. R.P.R., *Condica credinții nr. 1*, p. 40-45 (copie)..

și cărțile ce au avut de rămas pre partea din Drăgești.“¹⁾

Tot Constantin vodă Șerban, întărește la 15 mai 1657 unei alte jupănese Stana pe rumîinii din Mușătești; Vlădiceni, Bunești și Mălureni deoarece „în vremea cînd s-au sculat dorobanții și siimenii cu vrajbă, de au pierdut și au tăiat boiarii țării, atunce au pierdut și p^e Dumitru cliucer, bărbatul jupînesii Stana și au luat atuncea la București și zapisele și cărțile de moșii și tot ce au avut“...²⁾

Răzvrătirea corpurilor slujitorești din București și generalizarea răscoalei în țară în primăvara anului 1655 a provocat o puternică îngrijorare atît la Constantinopol, cît și la curțile din Iași și Alba Iulia. Cunoscutul cărturar moldovean Miron Costin, reflectînd în cronica sa spaima care cuprinsese pe feudali la vestea întinderii răscoalei în țara vecină, arată că „s-au rădicat săiménii cu dără-

¹⁾ Muzeul de istorie a orașului București, nr. inv. 28.421.

²⁾ N. Iorga, *Studii și documente...* IV, p. 34, n. 1.

banții și toți, preste toată țara lor și au abătut la casele boierești, cu arme fără-mîndu-i înaintea ochilor giupîneselor lor și cuconilor... jecuiind casele și avérea. Și nu numai în București, ce și la țară, la multe case, perit-au mulți boieri și neguțători jecuiți de dînșii“¹⁾). La fel ambasadorul venețian pe lîngă Înalta Poartă, Battista Nani, raporta la 13 mai 1655 din Constantinopol senatului serenissimei republici că „în Valahia izbucnise o mare răscoală... la care participau soldații și poporul“²⁾). Însuși sultanul Turciei, Mahomed al IV-lea, neliniștit de cele ce se petreceau în Țara Romînească, trimise acolo spre cercetare pe aga ce trebuia să ridice haraciul. Seimenii și dorobanții s-au înfățișat însă la curtea domnească din București înaintea trimisului turc și fără a se manifesta în mod violent, îl asigurară totuși cu toată fermitatea că sînt hotărîți să lupte pînă la moarte dacă boierii pribegi nu se vor întoarce acasă și

¹⁾ Miron Costin, *Opere*, p. 170.

²⁾ Hurmuzaki, *Documente privitoare la ist. Rom.*, vol. IX₁, Buc., 1897, p. 62, nr. CVIII.

vor continua să uneltească mai departe împotriva lor și a țării¹⁾). La rîndul său Gheorghe II Rakoczy voievodul Transilvaniei era îngrijorat de amploarea răscoalei din Țara Romînească și mai ales de caracterul ei popular, care îl determina după spusele lui — să veghieze asupra „gloatei obraznice ațîțate“²⁾ — solidarizîndu-se astfel cu boierimea asupritoare, de pe aceleași poziții de clasă. Deși uneltirile lui Rakoczy pe lîngă boierii lui Constantin vodă Șerban și în special intrigile marelui spătar Diicul din Buicești contribuiseră la ațîțarea focului răscoalei, voievodul ardelean sperînd ca prin aceasta să slăbească puterea lui Constantin vodă Șerban și să-l facă mai supus față de dînsul, totuși mersul evenimentelor și caracterul de masă luat de răzvrătirea corpurilor slujitorești de la curtea domnească din București, depășind intențiile

¹⁾ Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, vol. III, Buc., 1884, p. 224—225; N. C. Bejenaru, *Răscoala seimenilor...*, p. 103—104.

²⁾ Scrisoarea amintită din 12 martie 1655 la Veress, *op. cit.*, X, p. 287, nr. 188.

lui Rakoczy îl obligară să-și modifice poziția și la jeliurile boierimii din Țara Românească refugiată la curtea sa, să pregătească neîntârziat intervenția armată pentru înăbușirea mișcării. Prilejul oficial îl oferi chiar solia trimisă la curtea sa de Constantin vodă Șerban, în frunte cu mitropolitul țării Ignatie și o seamă de mari boieri și câteva căpetenii militare trădătoare recrutate din mijlocul „roșilor” boiernășei, care îl implorară într-o jalbă adresată din castelul de la Ernut la 20 mai 1655 să trimeată oști în Țara Românească pentru a curma răzvrătirea. Iată în ce chip umilitor se plîngeau lui Rakoczy boierii împotriva răsculaților : ..,,să apucară de noi, care dam și ridicam haraciul cinstitului împărat (adică sultanului), de începură a ne jăcui și a ne prăda casele și bucatele și avuțiile noastre, păn intrară și cu sabiia în noi, în doo-trei rândure de omorără atăta samă de boerime, dentru mijlocul nostru ; și pre cățe omorără nu déderă nici să-i îngroape, ce-i lepădară de-i măncară fiiarăle și căinie ; așăjderea și pre noi, gonindu-ne ca să ne

omoare, scoaseră-ne și den țara noastră și ce avum, mult puțin, tot ne luară. Deci unii dentru noi scăpăm în pământul cenzitului împărat, la poala mării sale lu<i> Siiauș pașa al Dârstorului, alții la pașa de la Temeșvar, alții prin Moldova, alții scăpăm și aice în pământul... mării sale prea luminatului... craiu“. Boierii căzură „cu jalobă și cu lacrăme... la poala mării sale lu<i> craiu, însă și cu voie și porunca mării sale domnu nostru Io Costandin Voevod, rugându-ne și spunându-i cum că acești hoți au strecat țara... cât nici haraciul n-are de unde... da“ și cer „ajutorul și puterea mării sale, ca să scoatem țara din mâna acestor streini hoț<i> ca să fie țara iarășe supusă și plecată prea luminatului împărat și să dăm haraciul împăratului, cum am dat și mai denainte vréme“. ¹⁾

Constantin vodă Șerban, înspăimântat cu totul de amploarea luată de răscoală, solicită grabnic intervenția militară străină uneltind cu cîțiva din boierii rămași

¹⁾ N. Iorga, *Studii și documente...*, IV, p. 34—35, nr. XLII.

în preajma lui la curtea domnească ; el trimise în ascuns solii, nu numai la Rakoczy dar și la domnul Moldovei Gheorghe Ștefan, cerîndu-le neîntîrziat ajutorul. ¹⁾

La 14 iunie, în fruntea trupelor sale de 30.000 de ostași bine înarmați și întăriți de o artilerie puternică, împreună cu oastea boierilor pribegi, Gheorghe Rakoczy trecea Carpații, cu îngăduința turcilor, îndreptîndu-se spre București. ²⁾ În același timp intra în Țara Romînească și oastea moldovenească, condusă de domnul Gheorghe Ștefan ³⁾. La auzul acestor vești, prefăcîndu-se că nu știe nimic de chemarea oștirilor străine în țară, perfidul Constantin vodă Șerban dădu vina pe „ficleonii boiari“ trimiși de fapt de el însuși, că „au fugit în alte țări și acum

¹⁾ *Letopiseșul Cantacuzinesc...* p. 124.

²⁾ *Chronik von Daniel Nekesch-Schüller* în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. IV, Brassö, 1903, p. 240—241 ; N. Iorga, *Socotelile Brașovului și scrisori romînești către Sfat în secolul al XVII-lea în Analele Acad. Rom.*, seria II, tom. XXI (1898), M.S.I., p. 197—198.

³⁾ Miron Costin, *Opere*, p. 171—172.

aduc oști asupra-ne“¹⁾). Seimenii și dorobanții se încrezură în domnul trădător și părăsind Bucureștii, îl luară împreună cu ei, pregătindu-se de luptă și grăbindu-se să iasă înaintea năvălitorilor. La primul prilej, domnul fugi însă din tabăra lor și se refugie la Siavus pașa de Silistra.²⁾ Alegînd în grabă la Gherghița un nou domn în persoana marelui spătar Hrizea, fiul lui Dumitrașcu din Bogdănei³⁾, seimenii și dorobanții, a căror oaste atingea aproape 16.000 de soldați⁴⁾ se pregătiră să dea lupta cu armatele lui Rakoczy înainte ca acestea să fi făcut joncțiunea cu trupele lui Gheorghe vodă Ștefan. Un ajutor pe care răzvrățiții speraseră să-l obție de la cazacii ucraineni, nu-l putură primi din pricina împotrivirii tătarilor care îi opriră în drum.⁵⁾ În felul acesta slaba și mica oștire a răsculaților trebui

1) *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 134.

2) *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 124—125.

3) *Ibidem*, p. 125.

4) Relatarea lui Ladislau Barkóczy din 30 iulie 1655 asupra bătăliei de la Șoplea la N. Iorga, *Studii și documente...*, IV, p. 243, nr. LXXVIII.

5) *Ibidem*.

să dea singură lupta cu armata lui Rakoczy, superioară în număr și armament. Ciocnirea avu loc în ziua de sîmbătă 17 iunie, în apropiere de Ploiești la Șoplea, pe valea Teleajenului¹⁾ unde răzvrățiții se luptară cu atîta dîrzenie încît după cum a recunoscut însuși cronicarul Miron Costin „să nu fi fost Gaudi căpitanul de nēmți a lui Racoții la cumpănă, era să fie făcut săimcni o poznă oștilor ungu-rești“.²⁾ Răsculații au fost însă trădați chiar în timpul luptei de unele căpetenii, probabil din rîndurile „roșilor“ înțelese cu Constantin vodă Șerban și cu boierii pribegi, care „cu stiagurile, au plecat de s-au dus în oastea ungureasă“³⁾. La fel o unealtă a boierilor, aga Buliga, care comanda artileria răsculaților, își primi pe loc pedeapsa tăindu-i-se capul din pricină că prăpădise într-adins munițiile oștirii trăgînd focuri în aer pe deasupra capetelor dușmanilor.⁴⁾ Seimenii și dorobanții,

¹⁾ *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 125.

²⁾ Miron Costin, *op. cit.*, p. 142.

³⁾ *Istoriile domnilor Țării Românești*, p. 135.

⁴⁾ *Ibidem*, p. 134—135.

lipsiți de cavalerie, cu toate că „dederă război vitejește“¹⁾, sub tirul necruțător al puternicii artilerii ardelenе, împotriva infanteriei de mercenari germani de sub comanda lui Andreas Gaudy, fură copleșiți pînă în cele din urmă și înfrinți de vrăjmașii superiori în număr și armament, după o rezistență eroică și pierderea a 34 de tunuri și 42 de steaguri.²⁾ „Letopisețul Cantacuzinesc“ povestește că: „Foarte mulți din dorobanți și din siiméni au căzut jos. Zăcea trupurile lor grămadă, unul peste altul, cîte 50, cîte 100, la alte locuri și mai mult. Cîți scăpară să rășchirară, unii în munte, alții peste Dunăre“³⁾. În amintirea izbînzii repurtată asupra răsculaților Constantin vodă Șerban a înălțat o cruce pe cîmpul de bătălie cu o inscripție preamărind acțiunea lui Rakoczy și a mercenarilor săi:

1) *Ibidem*, p. 135.

2) Relatarea amintită a lui Barkóczy la N. Iorga, *op. cit.*, IV, p. 243, nr. LXXVIII; N. C. Bejenaru, *op. cit.*, p. 109—110. Alte amănunte la Kraus, *Siebenbürgische Chronik*, p. 235—237.

3) *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 125.

„Gheorghe Racoț, cinstit Craiul Ardealului, văzînd Măriia Sa jaloba noastră, Măriia Sa au venit cu oștile Mării Sale și eu cu boierii țării mele și cu pribegii asupra răsculaților oștire...”¹⁾).

Căpetenia răzvrătiților înfrînți, Hrizea spătarul, se refugie la Brăila, de unde încercă să continue rezistența, dar, prins mai tîrziu, fu dus în captivitate în Ardeal la Alba Iulia. Reușind să scape de acolo după aproape doi ani și punîndu-se în fruntea a 500 de seimeni, care fuseseră și ei duși în robie în Transilvania, Hrizea trecu Carpații pe la pasul Bistriței și încercă să se apropie de Tîrgoviște. Oprit însă la Tîrgul Bengăi de oastea boierilor, trimisă în grabă de Constantin vodă Șerban, fu înfrînt, prins și tras pe roată, la Tîrgoviște, cu însoțitorii săi, în ziua de 8 aprilie 1657²⁾).

¹⁾ Crucea scoasă din Teleajen se află astăzi în satul Drăgănești (raion și regiunea Ploești), cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 243—244, nr. LXXIX.

²⁾ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 127—129; Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 199.

Lupta de la Șoplea a dus nu numai la zdrobirea oștenilor răzvrățiți și la înăbușirea — în mare — a răscoalei populare din 1655, dar a pricinuit totodată și o considerabilă scădere a puterii militare a Țării Românești, prin năruirea forțelor ei armate. De la această dată Constantin vodă Șerban a rămas cu totul înfeudat politicii lui Rakoczy și a boierimei exploatare, iar țara pustiită și pîrjolită de vrăjmași. Domnul a continuat vreme de doi ani distrugerea rămășițelor oștirii seimenilor și dorobanților, ascunși prin munți, mlaștini și păduri, în pîlcuri de răzvrățiți, ajutat de corpul de 2000 ostași mercenari lăsat în țară de Rakoczy, sub comanda căpitanului Boros János.¹⁾ Însuși „Letopisețul Cantacuzinesc“ recunoaște că cetele de răzvrățiți „ca niște îndrăciți, nu să mai așăza, ci umbla tot turburați. Și să strînse care de unde era: o dată la București, altă dată la Brăila, ca să vie cu armă asupra domnu-său. Iar Costandin vodă prinzînd vête, trimise

¹⁾ Bejenaru, *op. cit.*, p. 111.

ale sale oști credincioase și-i loviră de toate părțile. Pre unii îi omoria, pre alții vii îi prindea. Pășiră ca vai de ei și încă tot nu să mai așăza. Ci care dupre unde era, tot să lăuda și zicea că va veni și altă vreme, ca să-și poată izbîndi¹⁾ Asemenea ciocniri s-au produs la Călugăreni în august 1655 unde trupele lui Boros au înfrînt o ceată de călărași, apoi la Rușii de Vede și în ostroavele Dunării²⁾. O seamă de răsculați au fost nevoiți să se supună domnului cu jurămînt la 17 august și în decembrie 1655 prin actele de un deosebit interes, înfățișînd numele căpeteniilor și a tuturor ostașilor de sub ascultarea lor: călărașii lui Coman căpitanul, păhărniceii lui Iane căpitanul, lefegii Lecăi căpitan din Botezați, lefegii sîrbi din steagul căpitanului Iancu.³⁾

Urmărirea necruțătoare a oștenilor a provocat de altfel și crunte represiiuni îm-

1) *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 126—127.

2) N. Iorga, *Istoria armatei romînești*, II, p. 171.

3) *Idem, Studii și documente*, IV, p. 37—43, nr. XLIV—XLVI.

potriva maselor populare solidare cu răzvrătiții, după cum reiese din însăși relatările cronicarului moldovean Miron Costin, trimis ca sol la Constantin vodă Șerban, care povestește că „unde-și să oblicia săiman sau dărăbanțu, îndată îl înțepa. Plin cîmpul și pre lîngă București și pre lîngă alte orașe de trupurile lor înțăpate. Și cum aducea cineva la Divan... și striga „Doamne, ia și iesta au fostu săiman!“ în locu-l înțepa și cine-l aducea lua pl(e)așcă. Până într-atîta să suise certarea lor, cît den pizmă unul pe altul giura c-au fostu dărăbanțu și în loc pieriia. Se făcea unora și năpăști din pizmă... Ce giura pentru dînsul alți oameni și hălăduiia sau de striga: „N-am fostu, n-am fostu dărăbanțu“, giura céia ce-l prindea c-au fost și în loc îl înțepa.“¹

Printre alte măsuri represive, domnul a procedat și la confiscarea bunurilor celor răzvrățiți. În acest sens este revelator un document din 27 februarie 1656 de la Constantin vodă Șerban prin care dă-

¹) Miron Costin, *Opere*, p. 174.

ruiește marelui vornic Gheorghe Băleanu via și livada de la Săteni (jud. Dîmbovița) a lui Alexe dorobanțul ce „împreună cu alți potrivnici s-au ridicat de au tăiat pe boiarii țării și au jăcmănit toată țara, apoi au fugit din țară.“¹⁾

Spre a-și proslăvi izbînda, Constantin vodă Șerban nu pregetă să dărîme modesta bisericuță în lemn a lui Oprea iuzbașa, ridicînd în locul ei, cu mare fast, mănăstirea sf. Constantin și Elena, devenită apoi în 1668, în vremea lui Radu vodă Leon, sediul Mitropoliei Țării Românești.²⁾

Ca orișice mișcare socială cu caracter spontan din timpul orînduirii feudale, răscoala seimenilor și a dorobanților din 1655, izbucnită la București și extinsă apoi în întreaga țară, constituind o reacție față de nemiloasa exploatare a boierilor și a cruntei lor hotărîri de a șerbi pe slujitori spre a-și procura noi brațe de muncă, s-a bucurat de sprijinul maselor

¹⁾ Academia RPR, CLVIII/26.

²⁾ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, p. 241.

orășenești și țărănești, dar n-a putut totuși să ajungă la o izbîndă în lipsa unei coeziuni depline între participanți și urmărirea unui țel bine definit. Fiecare categorie socială participantă la răscoală a acționat izolat în spiritul rezolvării intereselor sale imediate, — rumîni pentru scuturarea jugului boieresc ce-i strivea cu nemilostivire, iar orășenii pentru respectarea drepturilor încălcate de boieri — risipindu-și însă elanul fără a căuta o asociere a eforturilor lor în lupta împotriva exploatatorilor comuni. De altfel nici chiar ostașii, luptînd pentru menținerea privilegiilor acordate, n-au fost consecvenți în atitudinea lor, mai ales față de domnul Constantin Șerban, în care s-au încrezut, fapt ce i-a adus pînă în cele din urmă la pieire și nici nu s-au dovedit destul de fermi în fața manevrelor lui Rakoczy, ale turcilor și ale boierilor rămași pe lîngă domn. Contradicțiile dintre diferitele bresle ostășești, în primul rînd acelea dintre răzvrățiți și „roșii“ boieriți care nu s-au alăturat cu toții răscoalei, ba chiar au trădat-o, precum și absența unei

conduceri unitare care să coordoneze întreaga mișcare, au contribuit la slăbirea forței răzvrătiților. Toate aceste pricini la care s-a adăugat și complicata situație politică externă, nefavorabilă acțiunii răsculaților, au dus pînă în cele din urmă, din cauza instigațiilor boierești, la intervenția armată străină și la înăbușirea în sînge a răscoalei.

Răzvrățiții nu s-au lăsat însă ușor învinși ci și-au apărat în chip aprig libertatea, nefiind speriați nici de invazia oștirilor străine și nici de măsurile represive ale stăpînirii, care nu i-a intimidat cu toate că după înfrîngere au rămas complet la discreția ei.

Deși a fost înfrîntă, răscoala seimenilor și a dorobanților din 1655, cărora li s-au alăturat masele de tîrgoveți și țărani asupriți, reprezintă cea mai însemnată mișcare socială din Țara Românească în veacul al XVII-lea, reflectînd ascuțirea continuă a lupte de clasă și afirmarea hotărîită a voinței maselor populare de a se împotrivi exploatării feudale.

Tehnoredactor : ALEX. ȚINȚĂREANU

*Dat la cules 03.11.1961. Bun de tipar 16.12.1961.
Tiraj 3000+200 ex. Hirtie s. velină 65 g/m².
Format 61×86/32. Coli de editură 2. Coli de
tipar 2,750. ed. 1. A. nr. 001390. Pentru biblio-
tecile mici indicele de clasificare 9(R),16":
(R-Buc).*

Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1910”
str. Grigore Alexandrescu nr. 93-95,
Comanda nr. 2904.

Legenda ZONE RĂSCULATE CENTRUL RĂSCOALEI CENTRE ATACATE DE SEIMENI

Lei 2,50 -

VERIFICAT
1387